

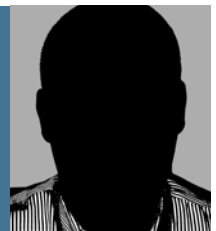
תנועות ההתקוממות באזור וההקשר הישראלי

תופעת ה־Insurgency לא זכתה עד כה להתייחסות משמעותית מצד ישראל. ייתכנו שיתופי פעולה עם גורמים שונים למאבק בחמאס וחזבאללה, באופן שיאפשר לבחון מהלך אסטרטגי למיטוט מי מהישויות הללו

אירועי 11 בספטמבר 2001. לחימה בטרור פועלת רק נגד נדבך אחד - טרור. נדבך זה אינו בהכרח המרכזי ואינו פונה לשורש הבעיה

תוצאות "האביב הערבי" לצד עליית דאעש ואל-קאעדה לסדר היום הביטחוני-עולמי, הובילו מדינות מערביות נוספות דוגמת בריטניה וצרפת לקחת חלק בפעילות מבצעית על אדמת המזרח-התיכון. צעד זה חייב גם אותן לחקור ולפתח את התיאוריות ללוחמה בארגוני Insurgency, כדי להתאים את האסטרטגיה בפועל למאבק הייחודי. בהקשר הישראלי, בחינה עדכנית של המאפיינים המרכזיים של חמאס וחזבאללה מאפשרת הגדרה עדכנית ומדויקת יותר של הישגיות הללו. זאת על-מנת לייצר תובנות לגבי יעילות האסטרטגיה הישראלית ככלי שרת לביטחון הלאומי של ישראל בטווח הארוך. הנחות היסוד הישראליות שעל בסיסן התגבשה תפישת הביטחון הלאומי, וביניהן הנחת היסוד הקובעת כי ישראל תתמודד עם איך ספור סבבי לחימה, יצרה אסטרטגיה שבעיקרה מוכוונת ב"ש", "לוט"ר" ומב"ם (מערכה בין מלחמות), ומבוססת על "כיסוח הדשא". פירוש הדבר הוא הימנעות מהתמודדות עם שורשי הסיכון, תוך בחירה במב"ם ובעימותים מוגבלים (הנוצרים ברוב המקרים כתוצאה מהסלמה בלתי נשלטת). מטרתם להשיב את ההרתעה ולפגוע ביכולת הישגיות האלה, כדי לשמר את הסטטוס-קוו לתקופת זמן מוגבלת. לאור תחרות הלמידה ומרוץ החימוש המתמשכים בין ישראל ובין חמאס וחזבאללה, נוצר מתח בין יישום האסטרטגיה הישראלית לבין צורכי הביטחון הלאומיים והאסטרטגיים של מדינת ישראל. על אף עימותים מוגבלים ומב"ם מתמשכת, הצליחו שתי הישגיות הללו להתעצם עד כדי ביסוס יכולות צבאיות שיש בהן איום על ישראל באופן אסטרטגי בעורף, על כוחות צבאיים, על תשתיות לאומיות ועוד. לאור עובדות אלה, התחזק הצורך בבחינת אופי האיום על ישראל (בהגדרתו הבסיסית), ובחינת אסטרטגיית הפעילות נגדו. מבט על המאפיינים הבולטים של תנועות Insurgency מרכזיות דוגמת אל-קאעדה ודאעש, שופך אור על הדמיון השורשי בינם ובין חמאס וחזבאללה.

על-מנת להכריע ישגיות Insurgency,
יש צורך במאמץ רחב ומשולב של כלים
צבאיים ופוליטיים. היעד הוא להכריען
צבאית תוך ביסוס נוכחות צבאית וסמי-
אזרחית בזירה

מהי Insurgency?

בחינת הספרות הקיימת פרי יצירתם של חוקרים מובילים בתחום, ביניהם דיויד קילקלן² ודיויד גלולה³, לצד מדריך הצבא האמריקני ללוחמה בתנועות אלה, מעלה כי Insurgency הוא שם כולל לתופעה מתחדשת ומתרחבת של צמיחת ארגונים ותנועות (בעשורים האחרונים בעיקר אסלאמיים רדיקליים), בעלי המאפיינים הבאים:

1. לחימה ממושכת בשימוש טקטיקות שונות,⁴ פוליטיות וצבאיות - ביניהן: טרור, גרילה, חתרנות, תודעה וגיוס תמיכה עממית.
2. הישגיות על אוכלוסייה מקומית ההכרחית להשגת המטרות⁵ - לצורכי היטמעות והסוואה, נטרול היתרון הצבאי של האויב

תופעת ה-Insurgency רווחת בשדה הקרב זמן רב. ביתר שאת הודגשו אתגרי ההתמודדות עימה במהלך המלחמה הקרה, בלחימת צבא ארצות-הברית מול הווייטקונג בווייטנאם, בהפיכה בקובה בהובלת צ'ה גווארה ופידל קסטרו ובהתקוממויות הדומות (לפחות בבסיסן) באפריקה, באסיה ובמזרח התיכון. בעשורים האחרונים חלו התפתחויות דרמטיות בספרות המקצועית בנושא, בין היתר בשל התהוות תנועות Insurgency שמקורן במזרח-התיכון. תנועות אלה משפיעות על היציבות ועל הביטחון, הן בזירה האזורית בה הן צומחות והן בלב הציוויליזציה המערבית באירופה ובארצות-הברית.

שינוי אסטרטגי בהערכת האיום שמציבות תנועות אלה על מדינות המערב חל עקב פיגועי התאומים בשנת 2001, והכרזת ארצות-הברית על המלחמה בטרור. היקף הנזק לחיי אדם, לרכוש ולתשתיות, כמו גם הנזק התודעתי שנגרם כתוצאה מפיגועי ספטמבר 2001, הגבירו את המודעות להשפעה השלילית של תנועות Insurgency. לצד אלה, הפגינו אל-קאעדה יכולות מתקדמות ומתוחכמות בביצוע פיגועים ברמה האסטרטגית. על כן אל-קאעדה היוו זרז מרכזי להבנת הצורך בפיתוח אסטרטגיית הנגד ללוחמה בישגיות Insurgency.

החל משנה זו, פיתוח אסטרטגיית נגד לתופעה זכה לתשומת לב ומשאבים רבים, יותר מבעבר, תחת המסגרת: Counterinsurgency. ההיגיון של דוקטרינה זו הוא שלוחמה בטרור לבדה אינה מספיקה כדי להכריע ישגיות אלו, שכן לחימה בטרור פועלת רק נגד נדבך אחד - טרור. נדבך זה אינו בהכרח המרכזי ואינו פונה לשורש הבעיה. התיאוריה גורסת כי על-מנת להכריע ישגיות Insurgency, יש צורך במאמץ רחב ומשולב של כלים צבאיים ופוליטיים. היעד הוא להכריען צבאית תוך ביסוס נוכחות צבאית וסמי-אזרחית בזירה, עד להקמת מוסדות שלטון לגיטימיים בתמיכת העם והעברת הלפיד לאוכלוסייה המקומית. לצורך כך, מטרה מרכזית באסטרטגיה היא "זכייה בלבבות ובמוחות" של האוכלוסיות המקומיות, על-מנת שיוקעו מתוכם את הפעילים (Insurgents) ויבודדו אותם. בכך ימנעו מאותם פעילים את האפשרות להיטמע באוכלוסייה ולהישען עליה במידת הצורך.

אסטרטגיית הלחימה המעודכנת הוטמעה בצבא ארצות-הברית ובחיל הנחתים, ויושמה בפועל כבר בעת הפלישה האמריקנית לעיראק בשנת 2003 במסגרת מבצע "חופש לעיראק".¹ המושג Insurgency הפך שגור ומרכזי בשיח הבין-לאומי המערבי, והתבטאויות רבות של מדינאים ואנשי צבא בנושא שייכו את אל-קאעדה ודאעש לתופעה. לעובדה זאת יש השפעה על אופן ההתמודדות עם הארגונים, ועל ההבנה לגבי עומק הטיפול הנדרש להכריעם.

אירועי "האביב הערבי" וזרמי הפליטים הבלתי פוסקים שהציפו את גבולות אירופה הובילו לשינוי המציאות הגיאוגרפית-אסטרטגית בה. השינוי העלה שאלות קשות בדבר ההלימה בין תיאוריית הרב-תרבותיות המובילה מדינות רבות באירופה, ובין הצורך בשימור הביטחון הלאומי והאזרחי של כל אחת ממדינות אלה.

(בדרך-כלל המדינה בה מתחוללת התופעה או מדינות זרות המתערבות בלחימה), גיוס לוחמים והפצת המסרים, וגיוס תמיכה עממית לצרכים פוליטיים וצבאיים.

3. **לחימה בישות השולטת על-ימנת להפילה ו/או להחליפה** - פירוק והחלשת הישות השולטת כך שזו תהיה לא אפקטיבית, על-ימנת ליצור מרחב אליו תוכל להיכנס. זאת תוך הקמת מדינה אסלאמית.⁶

4. **שאיפות טריטוריאליות.**⁷

בראייה היסטורית ובבחינת הספרות האקדמית והמקצועית בנושא, עולה כי ניתן לחלק התנועות האלה לשני סוגים מרכזיים:

א. **Classical Insurgency**: התנגדות עממית לאומית, שמטרתה הפלת המשטר הקיים והחלפתו במשטר אידיאולוגי אחר (כך לדוגמה הגדיר עצמו ארגון חמאס במסמך המדיני החדש שפרסם לאחרונה).⁸ בין הדוגמאות הבולטות בהקשר הזה: המהפכה בסין בהובלתו של מאו דזה דונג וההתקוממות בקובה בהובלתם של פידל קסטרו וצ'ה גווארה. בהקשר הזה התפתחה בשנים האחרונות תיאוריית ה-Neo Classical Insurgency הגורסת כי תנועות מודרניות מאמצות שיטות מסורתיות ובעלות מאפיינים דומים לתנועות הקלאסיות.

ב. **Global Insurgency**: תופעה חדשה יחסית הולכת ומתרחבת בשלושת העשורים האחרונים, ומתייחסת לתנועות ששאיפותיהן חסרות גבולות גיאוגרפיים. הן קושרות רשתות טרור וגרילה במגוון יבשות ברחבי העולם תוך שימוש בטכניקות לחימה שונות, ומטרת העל שלהם ליצור ח'ליפות אסלאמית שאינה מוגבלת לשטח של מדינה אחת.

Insurgency הוא שם כולל לתופעה מתחדשת ומתרחבת של צמיחת ארגונים ותנועות (בעשורים האחרונים בעיקר אסלאמיים רדיקליים)

בהקשר הזה ניתן למנות שני ארגונים מרכזיים: הראשון - אל-קאעדה, שהציב כמטרת-על הקמת ח'ליפות אסלאמית: על פי תורת הארגון יש צורך להביס תחילה את ה"אויב הרחוק" (ארצות-הברית והמערב), ולאחר מכן את ה"אויב הקרוב" (מדינות ערביות בעלות משטרים "כופרים").⁹ השני - דאעש, שפעל בצורה הפוכה מאל-קאעדה: הקמת ח'ליפות אסלאמית תוך מאבק ויצירת הישגים טריטוריאליים למול ה"אויב הקרוב", ולאחר מכן מאבק באויב ה"רחוק".

לאור המציאות הביטחונית השוררת בזירה שמתאפיינת בסבבי לחימה מוגבלים אחת לכמה שנים, יש להניח שישראל תיגרר (או בסבירות נמוכה יותר תיזום) עימות צבאי נוסף מול חמאס או חזבאללה בעתיד הנראה לעין. בזירה הדרומית, תנועת חמאס חווה בחודשים האחרונים העמקה משמעותית במצוקתה האסטרטגית. המצוקה העמיקה בין היתר בשל צעדים חסרי תקדים שנוקט יו"ר הרשות אבו מאזן כלפי הרצועה (לאור ניסיונה של חמאס להקים ממשלה חלופית לממשלת ההסכמה ורצונו לייצר הישגים בשטח

למול התנועה). בחודשים האחרונים החלו מגעי פיוס בין התנועות, המשקפים את הצורך המשמעותי של חמאס להקלה בסנקציות והסטת הקשב בכל הקשור לאחריות האזרחית-כלכלית ברצועה לעבר הרש"פ. עם זאת, המגעים חווים קשיים רבים, עוד בטרם שיח קונקרטי על סוגיות הליבה העומדות על הפרק: העברת השליטה הביטחונית ברצועה לרשות, והכפפת נשק "ההתנגדות" למרות ממשלת ההסכמה בראשות אבו מאזן.

כמו כן בהיבט המדיני, הכרזת נשיא ארצות-הברית טראמפ על ירושלים כבירת ישראל הגבירה את תחושת הנפיצות, המתבטאת ב"טפטופי" ירי תלול מסלול מעזה לשטח ישראל. ירי שגורר תגובות מדודות מצד ישראל (זאת לצד פעילויות ישראליות יזומות בהיקף מוגבר, נגד תשתיות מנהור התקפי).

עובדות אלה יוצרות סביבה מתוחה שניסיון העבר מלמד כי יש בה כדי להביא (בתרחיש חמור) להסלמה ביטחונית בין צה"ל לחמאס. בזירה הצפונית קיים סיכון מתמשך לחישוב מוטעה בשל מדיניות המב"ם הישראלית (העשויה בתרחיש מסוים לחצות את סף העימות). זאת בעוד חזבאללה מנסה לייצר הישג תודעתי בדמות פיגוע איכותי או עליית מדרגה בהתעצמות הצבאית המבוססת נשק "שובר שוויון". צעד כזה מצד חזבאללה עלול לגרור תגובה צבאית שתוביל להסלמה ביטחונית, ואף לעימות ברמת עצימות שאינה ברורה.

חמאס כמקרה בוחן

לאור הדברים לעיל, עולה צורך בבחינה מחדש של מאפייני חמאס וחזבאללה, בכדי לחדד ולמקסם את אפקטיביות פעולות צה"ל למולם. בחינה זו מראה כי שתי הישויות עומדות בכל הקריטריונים הנדרשים להגדרה Insurgencies.

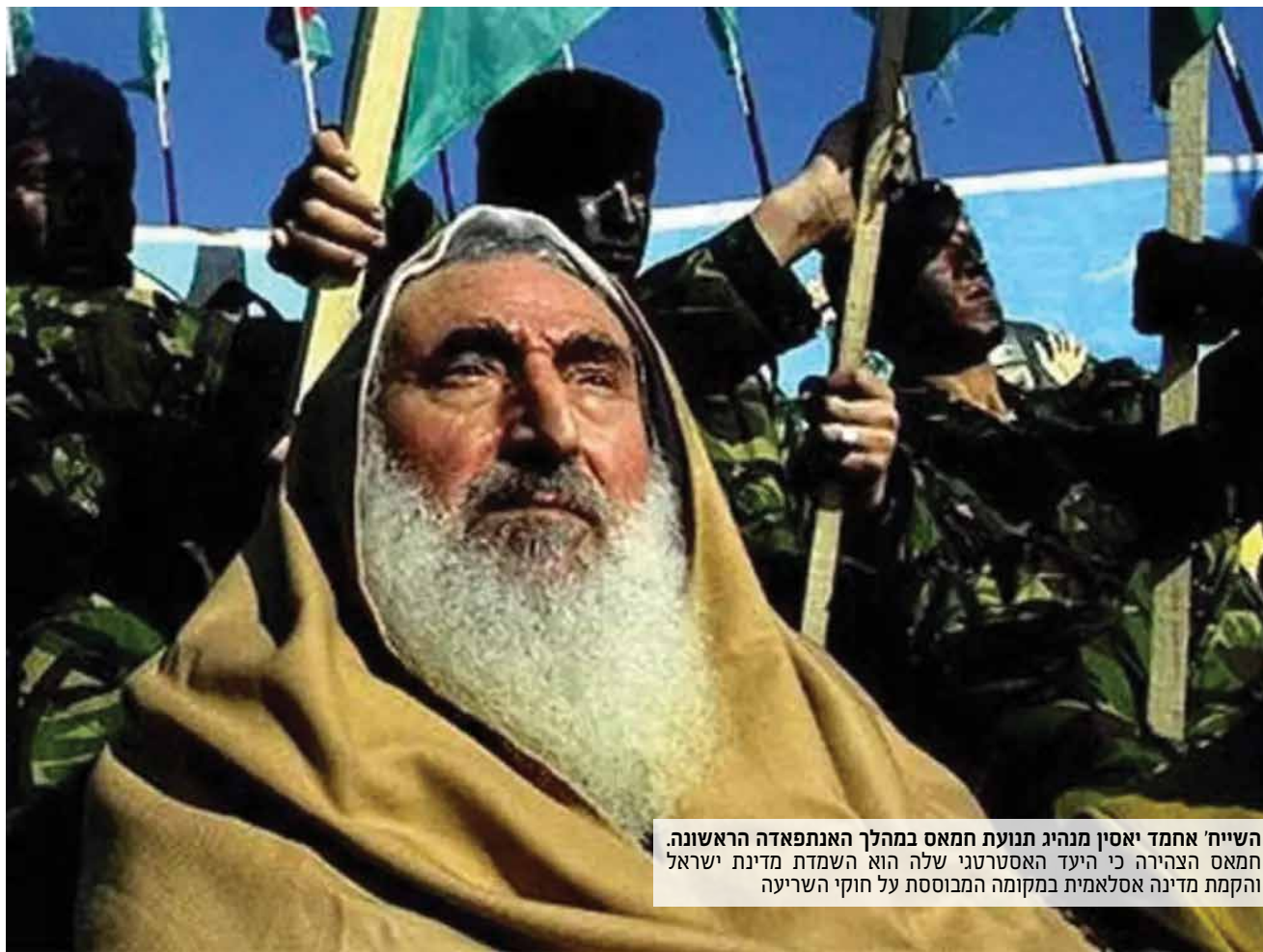
לצורך המחשת הטענה, להלן יישום ארבעת הקריטריונים המאפיינים תנועות Insurgency על תנועת חמאס:

לחימה ממושכת בשימוש טקטיקות שונות, פוליטיות וצבאיות

תנועת חמאס הוקמה בשנת 1987, בשיא האנתפאדה הראשונה, על-ידי השייח' אחמד יאסין. התנועה הפרידה עצמה מתנועת "האחים המוסלמים" שבמצרים בשל חילוקי דעות מהותיים בנושא אלימות בתור כלי להתנגדות. חמאס הצהירה כי היעד האסטרטגי שלה הוא השמדת מדינת ישראל והקמת מדינה אסלאמית במקומה המבוססת על חוקי השריעה. לצורך כך, הארגון משתמש בכל אחת משלוש הזרועות שלו: פוליטית, חברתית וצבאית.

באנתפאדה הראשונה פעלה התנועה באלימות וטרור לצורך קבלת לגיטימיות מהעם הפלסטיני. זאת תוך הצגת פעילי התנועה כלוחמים אמיצים המוכנים לשפוך דם כדי לשחרר את אדמתם.¹⁰

מיום הקמת התנועה ועד לסופה של האנתפאדה השנייה, הסתמכו בחמאס באופן כמעט בלעדי על טרור (בין היתר על-ידי שימוש נרחב בפיגועי התאבדות). התפתחותה של התנועה לכוח צבאי המושתת על תשתיות סדורות ומבנה ארגוני היררכי החלה בשנת 2004, ותרומה משמעותית לתהליך מיוחסת לחיזוק קשרי התנועה עם איראן. הקשר התבסס על שנאה משותפת לישראל, והונע על-ידי המדיניות האיראנית להפצת המהפכה האסלאמית. בעיני איראן חמאס נתפסה שליחה יעילה לביסוס חזית למול ישראל, שיכולה לקחת חלק פעיל

השייח' אחמד יאסין מנהיג תנועת חמאס במהלך האנתפאדה הראשונה. חמאס הצהירה כי היעד האסטרטגי שלה הוא השמדת מדינת ישראל והקמת מדינה אסלאמית במקומה המבוססת על חוקי השריעה

מהירות נגד מוצבים וכוחות צבאיים, תוך שיבוש יעילות התקפת הנגד של חיל האוויר ופיתוי כוחות הקרקע של צה"ל למנהרות ולעומק רצועת עזה. המטרה הייתה "להכות באויב ולאחר מכן להתמזג חזרה באוכלוסייה האזרחית כדי להימנע ממתקפת נגד, או לחלופין להפיק תועלת גדולה עוד יותר כתוצאה מתגובה צבאית היוצרת הרס ומוט אזרחים חפים מפשע".¹³

בשנת 2007 ביצע חמאס הפיכה צבאית עקובה מדם ברצועת עזה, ובכך קנה שליטה מוחלטת על המרחב הפוליטי והטריטוריאלי שבה, על משאביה ועל תשתיותיה. התנועה הסבה נתח לא מבוטל ממשאבים אלה להתעצמות צבאית, על-מנת להיערך לעימות צבאי נגד ישראל. לצד יכולות לוחמה תת-קרקעית, שיפרו בחמאס את יכולות הירי תלול-המסלול באופן משמעותי, בעיקר באמצעות ייצור והברחת טילים המסוגלים להסב נזק רב למרקם החיים האזרחי בישראל.

בנוסף למאמצים אלה, הרחיב חמאס את השימוש ב"מגנים אנושיים" כאמצעי לפגיעה ביכולת תגובת הנגד הישראלית. חמאס החלו לשגר רקטות לעבר ישראל מתוך מוסדות הומניטאריים, מבתי ספר, ומגני ילדים. בנוסף, החלה התנועה להשתמש בבית החולים בעזה, "שיפא", בתור מוצב פיקוד עליון למנהיגיה. עובדות אלה יצרו קשיים רבים ביכולת צה"ל להוציא לפועל תגובות צבאיות ערכיות ואיכותיות, בשל

בתוכנית האיראנית להרס השלטון הציוני. כפועל יוצא החלה איראן לספק לזרוע הצבאית של חמאס תקציבים גדולים, אמל"ח ואימונים צבאיים.¹¹

בשנת 2005 נסוגה ישראל מרצועת עזה במסגרת מהלך חד-צדדי, והותירה באזור ואקום פוליטי שהאיץ משמעותית את התעצמות הזרוע הצבאית של חמאס. בעקבות יציאת צה"ל מרצועת עזה, גדל מרחב התנועה והתמרון של חמאס באופן משמעותי; פעילי התנועה החלו לעבור אימונים מתקדמים בשיתוף "כוח קדס" האיראני וחזבאללה בנושאי מודיעין, מטעני חבלה מאולתרים, שימוש באמל"ח מתקדם, הסוואה ועוד. מרבית האימונים בוצעו באיראן ובסוריה, שהיוותה מכפיל כוח משמעותי ל"ציר הרשע".

במסגרת תהליך ההתעצמות, עברה הזרוע הצבאית של חמאס שינויים דרמטיים במבנה הארגוני שלה: רצועת עזה חולקה לכמה חטיבות אזרחיות גיאוגרפיות הנתונות לאחריות חטיבות לוחמות. בכל חטיבה סד"כ של כ-1500 לוחמים (לאורך השנים גדלה התנועה באופן משמעותי, ומונה כיום למעלה מ-40,000 פעילים. לפחות מחצית מהם שייכים למערך הלוחם - גדודי אל-קסאם). בתקופה זו החלה להתפתח תו"ל המוכוונת לתו"ל תת-קרקעי, שעד מהרה הפכה למרכיב חיוני באסטרטגיית הלחימה של חמאס.¹²

השימוש במנהרות הקנה לחמאס יכולת להוציא לפועל התקפות

הסיכון הגבוה לפגיעה באזרחים. בממד התודעתי, חמאס פועלת לייצר תמונות ניצחון והישגים תודעתיים, כאשר העיקרון המסדר מתבסס על "הישרדות כניצחון". בממד החתרני חמאס פועלת רבות כנותנת חסות. היא מכווניה חוליות מחבלים מיושנים ומפנים ישראל לביצוע פעולות טרור, תוך עידוד תופעת החקיינות והקצאת משאבים לא מבוטלים להסתה לאלומות, לדמוניזציה ולדה-הומניזציה של ישראל.

ברמה האופרטיבית, בשלושת סבבי המאבק האחרונים חמאס השתמשה בטרור (ירי רקטות וטילים לאזורים מאוכלסים בצפיפות, ניסיון להוציא מתקפות טרור כנגד אזרחים וכו'), בטקטיקות גרילה (שימוש בטילים נגד טנקים, ירי צלפים, לוחמה תת-קרקעית, שימוש בכוחות מיוחדים) ובמבצעי תודעה.

הישענות על אוכלוסייה מקומית הכרחית להשגת מוביליזציה ויעדים

חמאס רואה בפעילויות חברתיות, חינוכיות והתנדבותיות (הידועות גם כ"דעווה") אמצעים יעילים וקרקע פורה לקידום הרעיונות שלה ולחיוק התמיכה בה ברחוב הפלסטיני. התנועה משתמשת בתשתיות החברתיות, בפעילויות הרווחה ובחינוך ליצירת בסיס תמיכה רחב היקף שיקנה לארגון לגיטימציה לפעול למטרתו האסטרטגית - השמדת מדינת ישראל והחזרת שטחי מדינת ישראל (אדמת "ווקף") לפלסטינים.

בין היתר, ביססה התנועה את שליטתה גם על האוניברסיטה האסלאמית.¹⁴ עם הזמן הפכה האוניברסיטה לנוכס משמעותי להנחלת אידיאולוגיית חמאס, להנעה לפעולה של צעירים פלסטינים ולגיוסם לתנועה. בתום האנתפאדה השנייה, נהנו בחמאס מפופולאריות חסרת תקדים ברחוב הפלסטיני. עובדה זו תרמה רבות למינוף הכוח האלקטוראלי שלה, עד כדי זכייה ברוב המושבים בבחירות המוניציפאליות בעזה, וניצחון גדול אף יותר בוועדה המחוקקת הפלסטינית.

אמנת הארגון משנת 1988 מדגימה את משמעותה הרבה של החדרת אידיאולוגיית ההתנגדות כבר בגילאים צעירים. דוגמה מובהקת לכך ניתן למצוא בסעיף 16 לאמנה, הקובע כי יש צורך לעצב את מוחות הצעירים בדרך "בריאה", ללמד אותם על האויב, על החולשות שלו, על בעלי הברית שלו וכדומה. סעיף 17 לאמנה מדגיש את החשיבות שבחינוך נשים באופן שיאפשר להן להכין את ילדיהם ל"מלחמה הקדושה".¹⁵

לחימה בישות השולטת עלימנת להפילה ולהחליפה ושאיפות טריטוריאליזם

שני הקריטריונים הנותנים ניתנים לבחינה תחת אותה מסגרת: מטרת העל היא לחימה בישות השולטת עלימנת להפילה ולהחליפה תוך הקמת מדינה אסלאמית שתפעל על פי חוקי השריעה (שאיפה טריטוריאליזם). לחלופין פירוק והחלשת הישות השולטת כך שזו תהיה לא אפקטיבית, עלימנת ליצור מרחב (ואקום) אליו תוכל להיכנס התנועה, ובכך לשרת את השאיפות הטריטוריאליזם שהן חלק אינטגרלי מיעדי התנועה.

כתנועת התנגדות במהותה, חמאס הוקמה על טהרת עקרון שינוי הסטטוס-קוו. בפועל, יעדה של חמאס הוא להפיל ואף להשמיד ישות

פוליטית שולטת - מדינת ישראל. בראיית התנועה, הסטטוס-קוו בין הצדדים מייצג משחק סכום אפס, בו רק תוצאה אחת אולטימטיבית תהיה בגדר ניצחון עבורה: השמדת מדינת ישראל, והקמת מדינה פלסטינית הלכתית מהירדן לים.

סעיף 11 באמנת חמאס קובע בבירור כי שטח מדינת ישראל הוא ווקף (אדמת אסלאם קדושה), וחל איסור לוותר על חלקים ממנה. סעיף 13 מצהיר שמשה ומתן, הסכמים ופטרונות בדרכי שלום, סותרים את עקרונות התנועה ואת הערכים שעליהם היא מושתתת. עוד נכתב, כי הפסקת אש היא אמצעי זמני בלבד שמאפשר לחמאס לחזק את היכולות שלו, להתחמש ולהתכונן לסיבוב הבא.¹⁶

במסמך המדיני החדש שהציג חמאס בחודש מאי 2017, נראה כי התנועה מוכנה להכיר במדינת ישראל בגבולות 1967, אך בחינה מעמיקה של המסמך מראה כי מדובר במצג שווא שמטרתו לרתום לגיטימציה וסיוע בין-לאומי שיקלו על מצוקתה האסטרטגית של התנועה.

בעוד ישראל מבקשת להגדיל ככל האפשר את תקופות הפסקת האש כדי להרחיק את העימות הבא, חמאס מנצלת תקופות אלו להתעצמות המובילה לפוטנציאל נזק נרחב ומשמעותי יותר בכל עימות עתידי.

משמעותיות לישראל

ככל הנראה, הכוונות והמוטיבציות של חמאס וחזבאללה לא ישתנו בעתיד הקרוב. לכן ניתן להניח כי אסטרטגיית צה"ל הנוכחית תמצה את עצמה בעתיד הנראה לעין. זו כוללת מב"ם ככלי להחלשת האויבים במרחב, הגברת ההרתעה באמצעות מניעה, שימור היתרון האיכותי הצבאי של ישראל¹⁷ ועימותים מוגבלים תכופים. אי לכך, על מדינת ישראל לבחון מחדש בראייה ארוכת טווח את האסטרטגיה הצבאית והביטחונית הקיימת, לצורך התאמתה לעימות עתידי.

הניסיון האמריקני באפגניסטן ועיראק מלמד כי גם יישום דוקטרינת COIN (Counterinsurgency) רחבה אינו פתרון קסם. כראייה לכך, מקץ למעלה מעשור להכרזתה של ארצות-הברית על "המלחמה בטרור" ופלישתה לאפגניסטן ועיראק, טרם ניתן לומר אם למהלכים אלה תוצאות חיוביות במיגור הטרור הסלפי-ג'האדי. אל-קאעדה אמנם ספג מכה קשה באפגניסטן, אך שינה אסטרטגיה והפך לארגון מבוזר החסר את שדרת המנהיגות ההיררכית החזקה שהייתה קודם לפלישה.

מול דאעש אנו עדים לתהליך דומה. המכות הקשות שסופג דאעש בסוריה ועיראק הובילו אותו לשינוי אסטרטגיה - ייצור הישגים תודעתיים ומיקוד בפיגועי חו"ל, לעומת צמצום השאיפות הטריטוריאליזם. על בסיס העובדות האלה, ומתוך הנחה שישיראל חסרה את המשאבים הכלכליים והלגיטימציה הבין-לאומית מתוקף היעדר מעמד של מעצמת על, לא נכון יהיה ליישם אסטרטגיית COIN טהורה להתמודדות מול חמאס וחזבאללה.

המלצות

על ישראל לאמץ מרכיבים מסוימים מהאסטרטגיה האמריקנית שיתאימו לאופי איומי הייחוס וליכולותיה, ולחזק מרכיבים ויכולות קיימים שיקנו לה את האפשרות להתמודד באופן יעיל יותר מול חמאס וחזבאללה:

לוחמי יחידת דובדבן בפעולה. נקיטת פעולות בעלות סיכון גבוה יותר, עשויה לערער את תפישת האויב ביחס לנחישות הישראלית להשיג הכרעות אופרטיביות מצטברות בעת הלחימה

אין בהגדרת ארגון "Insurgency" כדי להמעיט במרכיב הטרור בו משתמש, אלא להקנות לו מסגרת רחבה המשקפת את אופיו האמיתי, פועלו ושאיפותיו בדרך מדויקת יותר, על-מנת לעצב דוקטרינת נגד יעילה יותר

מסוג זה. על ישראל לאמץ מדיניות פרו-אקטיבית, הרואה ביוזמה כלי אסטרטגי שיש בו כדי לייצר הן הישגים תודעתיים שעשויים להשפיע באופן מהותי על תוצאות הלחימה והן הישגים אופרטיביים בשטח. אין בהגדרת ארגון "Insurgency" כדי להמעיט במרכיב הטרור בו משתמש, אלא להקנות לו מסגרת רחבה המשקפת את אופיו האמיתי, פועלו ושאיפותיו בדרך מדויקת יותר, על-מנת לעצב דוקטרינת נגד יעילה יותר.

תופעת ה-Insurgency, למרות היותה מוכרת ושגורה בפי אנשי צבא ומדינאים בעולם המערבי, לא זכתה עד כה להתייחסות משמעותית ובחינה מעמיקה מצד ישראל. כראיה לכך, אין למושג Insurgency תרגום הולם לשפה העברית.

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות

1. אימוץ ראייה ארוכת טווח של חזון למיגור האויבים מצפון ומדרום (בשונה מהמגמה הנוכחית של הרחקת העימות הבא והכלת מגמות התעצמות). זאת תוך שימת דגש על פיתוח יכולות ותוכניות קרב להתמודדות עם שורשי האיום.

2. הגדרה ברורה של יעד-על, שעל-פיו יבנו צה"ל וכוחות הביטחון את כוחם, ויתכננו את אופי העימות העתידי. עימותים עתידיים של צה"ל מול חמאס וחזבאללה ראוי שיראו כחלק ממערכה כוללת וארוכת טווח, כאשר כל עימות משרת את היעד האסטרטגי של מיגור האיום והבסת הישיות הללו. דרך זאת תוביל לתכנון אפקטיבי יותר של אופי הלחימה עם האויב, תוך ניצול הזדמנויות ואף לקיחת סיכונים שעד כה ישראל ממאנת לקחת.

3. בעימות עתידי עם חמאס או עם חזבאללה, על ישראל להפנות משאבים רחבים יותר מאלה שישמשו בעימותים קודמים. יש צורך בגיוס מילואים נרחב ושימוש בו לתמרון עומק רחב ויסודי, שיש בו בכדי לאיים ולפגוע בתשתיות ומטרות אסטרטגיות של האויב. תמרון יבשתי התקפי ראוי שיהיה חלק אינטגרלי מתוכנית הקרב, שישולב באופן מתוכנן ומוקפד הן בתזמון והן ביעדים. זאת על-מנת לייצר הישגים מכריעים שישרתו את ישראל הן בפן האופרטיבי במהלך הלחימה והן בפן המדיני בבוא הזמן להסדר הפסקת אש.

עד כה שימש התמרון היבשתי גורם בעל מטרה הרתעתית ותודעתית, ללא תכנון מקדים מספק, ובאופן שהוביל לא אחת ליישום ביעילות חלקית. דבר שהוביל בפועל להארכת תקופת הלחימה, ולתוצאות טקטיות הפיכות גרידא. כיבוש ותקיפת יעדים אסטרטגיים בעומק שטח האויב ייתכן ויביאו לשינוי תודעתי בתפישת האויב את הכוונות והמוטיבציות הישראליות, באופן שיספק לישראל יתרון משמעותי בקביעת טון הלחימה ומאפייניה. כך למשל, נקיטת פעולות בעלות סיכון גבוה יותר, עשויה לערער את תפישת האויב ביחס לנחישות הישראלית להשיג הכרעות אופרטיביות מצטברות בעת הלחימה.

סיכום

לאור ההתפתחויות הגיאור-אסטרטגיות בזירה האזורית ובעולם, ביניהן: עליית מדרגה במתיחות בין מדינות המפרץ ומצרים ובין חזבאללה, חמאס ואיראן, תמיכה וגיבוי משמעותיים לישראל מצד נשיא ארצות-הברית דונאלד טראמפ, השפעת היבחרותו של הנשיא האמריקני על יחסי ישראל-מצרים, מכבש לחצים משמעותי של ארצות-הברית למיגור ההטיה כנגד ישראל בארגונים בין-לאומיים, הגברת תקיפות דאעש על אדמת אירופה ועוד, הבשילו תנאים שיוצרים זהות אינטרסים בין ישראל למדינות האזור ולארצות-הברית, תוך הגברת הלגיטימציה הישראלית להגן על עצמה מפני טרור.

ישראל ניצבת בפני הזדמנות אסטרטגית לקבלת לגיטימציה בין-לאומית. בתרחיש מסוימים ייתכנו שיתופי פעולה עם גורמים שונים למאבק בחמאס וחזבאללה, באופן שיאפשר לישראל לבחון מהלך אסטרטגי למיטוט מי מהישויות הללו.

דוקטרינת ה-COIN מתבססת בין היתר על ההבנה כי בעוד בתקופת המלחמה הקרה תנועות Insurgencies היו אלה שזימו את המערכה כנגד המדינה, כיום שחקן חיצוני, דוגמת מדינה זרה או קואליציה, הוא שיוזם לא אחת את הלחימה. יוזמה היא רכיב משמעותי ובעל חשיבות אסטרטגית, הן בפן התודעתי והן בפן האופרטיבי בעימותים

